

1. Алла Горська. Червона тінь калини: Листи, спогади, статті / Ред. та упоряд. О. Зарецького та М. Маричевського. – К. : Спалах ЛТД, 1996. 240 с. : іл.
2. Брайчевський М. Глиняні картини Галини Севрук / Михайло Брайчевський // Київ. – 1986. – №4. – С. 162–166.
3. Брехуненко В. Спершу свідомість, потім зброя [Електронний ресурс] / Віктор Брехуненко. – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/History/126502>.
4. Дундяк І. М. Сакральний напрям творчості Опанаса Заливахи / І.Дундяк // Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. – № XII–XIII. – Івано-Франківськ, 2008. – С. 12–15.
5. Кобець О. Галерея діячів княжої доби / Ольга Кобець // Київ, 1992. – №7. – С. 164–166.
6. Мисюга Б. Галина Севрук. Альбом-монографія / Богдан Мисюга. – Львів, Київ : Смолоскип, 2011. – 240 с., іл.
7. Опанас Заливаха. Альбом/ Упор. Б. Мисюга. – Київ : Смолоскип, 2003. – С.11.
8. Тоцький О. Метро, которого нет: «Золотые ворота» [Електронний ресурс] / Олег Тоцький. – Режим доступу : <http://tov-tob.livejournal.com/103642.html>.

Среди художников-шестидесятников Украины чрезвычайно популярной была историческая и религиозная тематика. Особенное место занимает Княжеский период истории в их произведениях, а среди исторических фигур нередко встречаем образ Владимира Великого. Это предопределено глубоким пониманием шестидесятниками исторического значения этого периода для формирования самодостаточной исторической памяти украинцев.

Ключевые слова: шестидесятники, исторические образы, Владимир Великий.

In the works of Ukrainian artists of the 60-s were extremely popular historical subjects, especially the Prince's epoch and the image of Volodymyr the Great. Therefore those artists have the deep understanding of the historical significance of this period for the formation of the Ukrainian historical memory and people's identity.

Key words: artists of the 60-s, historical figures, Volodymyr the Great.

УДК 294.118+299.18(477):903.26/398»7.046.1»

Оксана Куліш

ПОЯВА КУЛЬТОВОГО ЯЙЦЯ В НАРОДНОМУ МИСТЕЦТВІ УКРАЇНИ (КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ І МІФОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ)

У статті розглядається історична та культурологічна проблема генези культового яйця в художній культурі України. Феномен культового яйця аналізується у філософському і природознавчому дискурсі. У ведійській міфології і давніх українських міфологічних уявленнях виявляються спільні архаїзми – Рахманський Великдень і сварга.

Ключові слова: яйце, архетип, думка, міф, вода, сила, життя.

Існують різні позиції науковців щодо появи писанки на теренах України. Загалом, більшість вчених останньої чверті ХХ - поч. ХХІ ст. генезу писанки виводять із культових яєць, саме як моделей (кам'яних, глиняних) або шкаралупи яєць, що були покладені у поховання в якості елементів обряду або в житлах біля вогнища разом з іншими культовими речами. Зокрема, археологічно засвідчені знахідки культових яєць в курганных похованнях степових скіфів у Криму (IV ст. до н.е.), а також у поховальному обряді черняхівців (III-IV ст.): шкаралупа культових яєць знайдена переважно в жіночих та дитячих похованнях багатьох могильників черняхівської культури (Гаврилівка, Маслове, Ранжеве, Коблеве і т.д.) [7, с. 27].

Сучасна вітчизняна археолог В. Корпусова (1992, 2015) вважає, що на теренах України культова роль яєць відома за матеріалами поселень сабатинівської культури доби пізньої бронзи. Це були модельки яєць з каменю, глини, тальку, дбайливо обшліфовані; розміром з голубині, інші – як гусячі або лебедині, без ознак фарбування чи орнаменту, знайдені майже в кожному житлі під вогнищем або поблизу нього, як-от на поселеннях Чіколівка, Михайлівка, Крилиці, Бабіно IV і та ін. [8; 7, с. 26].

Проте не всі дослідники відзначають факт знахідок культових яєць сабатинівської культури. Зокрема, фахівець з історії бронзової доби С. Махортих у збірнику «Словник-довідник з археології» (1996) констатує наступне: відмінною рисою сабатинівської культури є зольники, які мають вигляд курганоподібних насипів діаметром від 5 до 20 м, всередині них, поміж іншого, знайдені культові вироби – глиняні кульки¹ [10, с. 237]. Чи можна проводити чіткі паралелі між глиняними кульками і модельками яєць сабатинівської культури покажуть наступні дослідження.

Поза іншим, вітчизняні вчені сходяться на тому, що феномен культових яєць існував у Середньовіччі за княжих часів. Так, археологічні дослідження С. Філіппової (1956), Т. Макарової (1966), Г. Шовкопляс (1980) підтверджують, що керамічні полив'яні орнаментовані вироби у формі яйця були знайдені на давньоруських поселеннях в ареалі поширення у Новгороді, Рязані, Вжищі, Білій Вежі, Вишгороді, на Київщині, в Любечі, Гочевських курганах, Броварках Полтавської області, Галичі та Воїні [13, с. 47-48]. Ці керамічні вироби датовані X-XIII ст. були пустотілими з брязкальцями усередині; деякі дослідники їх називають «давньоруські писанки», адже вони були покриті поливою жовто-зеленого, буро-чорного кольору по буро-коричневому, зеленому тлу з невиразним візерунком фігурних дужок і смужок. Як зазначає історик А. Сушко (2011), такі керамічні вироби у формі яйця «мали поліфункціональне призначення, виконуючи обрядову, ігрову та декоративну функції» [13, с. 48-49].

Далі позиції науковців розходяться стосовно трансформації культових яєць у писанку як розмальоване візерунком по шкаралупі пташине яйце. Зупинимося на вельми цікавій концепції В. Корпусової, яка вважає, що писанка «прийшла до нас з Риму»; в Рим вона потрапила з Карфагенської держави (як відомо, завойованої Римом. – О.К.). Там ще з VII ст. до н.е. існував звичай виготовляти культовий посуд зі страусиних яєць, розписаних восковою технікою, а, зокрема на Сицилії і Сардинії (бувших володіннях Карфагену), писанки розписували у III-II ст. до н.е., згодом після християнізації такі писанки набули статусу Великодніх атрибутів [8].

В. Корпусова стверджує, що на Україні справжніх писанок не було ні за поганських часів, ні за княжих християнських. Проте в сусідній Польщі писанки були вже у XII ст. Це засвідчують розкопки археологічних пам'яток Ополе, Вроцлав, Новоград, де знайдено шкаралупу яєць, розписану стилізованим рослинним орнаментом восковою технікою, яку і нині використовують для розпису писанок. Там-таки знайдено модельки яєць з каменю і глини, у тому числі привезені з Києва [8]. Відтак дослідниця пропонує шукати відповідь на питання генези української писанки в історичних реаліях прийняття християнства. Адже Україна прийняла християнство через Херсонес від Візантії, а Польща – через Моравію від Риму. Потому, з прийняттям латинського обряду від Речі Посполитої або Литви, які перейняли християнство від Риму, на теренах України з'явився звичай фарбувати і розписувати яйця у XV ст. [8].

Це цікаве обґрунтування появи писанки в українській культурі слабує на таке: якби звичай розмальовувати пташині яйця з'явився в XV ст. на Україні, то ми б знали лишень християнську символіку орнаментальних мотивів у розписі пасхальних яєць. Але нам відомо, що писанки в народному мистецтві України розписуються стилізованими мотивами, які належать до язичництва за образно-символічним змістом (символи елементів світобудови, рослинні, анімалістичні і символи деяких речей господарського призначення).

Отже, після історично-порівняльного аналізу генези феномену культового яйця у слов'янській культурі, навіть у першій чверті XXI ст. актуальним залишається питання виникнення писанки в народному мистецтві України. Тому, для вище окресленої проблеми даного дослідження, варто звернути увагу на міфологічний контекст стосовно яйця у давньоіндійській міфології та староукраїнських міфологічних уявленнях.

Космогонічний тип міфу з архетипічним сюжетом творення світу як константа національної духовності присутній у міфологічній системі кожного етносу. При дотриманні домінант символічного в цілісній структурі світової міфології, розмикання елементів космогонічного міфу дозволяє увійти в комунікацію з іншими культурами. Це стосується найбільш архаїчних пластів міфології – поняття Хаосу і Космосу («космос» з грецьк. – порядок), що за принципом дуалізму міфологічних понять розглядалися в працях таких провідних українських філософів і культурологів сучасності як В. Давидюк, Н. Хамітов, В. Ятченко та ін. Однак в полі дослідження залишається

¹ За даними групи вітчизняних вчених (О. Лесков, 1971; С. Березанська, І. Шарафутдінова, 1985) «на сабатинівських поселеннях трапляються глиняні «хлібці» кулястої форми» [9, с. 416].

відкритим нонфінитне (безкінечне) за своєю суттю поняття Сили в космогонічному комплексі Хаосу-Порядку.

Мета статті: аргументувати, що поняття Життєвої сили міфологічного комплексу Хаосу-Порядку причетне до появи культового яйця в язичницькому світогляді східних слов'ян, а також з'ясувати еволюційну видозміну культового яйця в народному мистецтві України.

Відповідно до поставленої мети, необхідно вирішити такі **завдання**: по-перше, за природознавчим підходом проаналізувати сюжет творення світу у ведійській міфології, як архетипічне явище культурогенезу; по-друге, за філософським принципом віталізму обміркувати феномен Життєвої сили на прикладі космогонічного міфу; по-третє, методом компаративізму виявити спільні архаїзми у ведійській і східнослов'янській, зокрема українській, релігійно-міфологічній системі; по-четверте, методом індукції з'ясувати, які феномени культури аксіологічно споріднені в давньому східнослов'янському світогляді і ведійській міфології.

За архаїчною версією ведійської міфології (яка хронологічно належить до епохи між серединою II і серединою I тис. до н.е.), походження світу відбулося з космічного яйця, породженого силою тепла у первозданих водах [15, с. 185, с. 220; 5, с. 535]. З позиції етіології примітно, що йдеться про «воду» у множині – значить ці води містили такі контамінації (змішування) фундаментальної матерії, що не мають жодного визначення у людському розумінні і людській мові – до прикладу позаантропний принцип космогонічного Хаосу з його першоречовиною. Саме ці контамінації породили космічне яйце, із золотого зародку якого з'явився Бог-творець Брахма. У наступному, плаваючи в яйці посеред первозданих вод, деміург Брахма силою думки творить всесвіт із матеріалів цього яйця: з однієї розділеної половинки яйця – небо, з другої половинки яйця – землю, між ними виникає повітряний простір; далі з'являються п'ять елементів (вода, вогонь, земля, повітря, емпірично відомі людям, та п'ятий – ефір); думка, боги, зірки, час, ландшафт (земний рельєф, моря і ріки); зрештою, виникають люди, мова, перцептивні почуття у протиставленні. Цікаво, що в даному разі думка, як винахід, винесена окремо після п'яти елементів світобудови. Це не та думка Брахми, силою якої відбувається космогонія, а те, що створене пізніше – думка як здатність земної істоти до мислення. Отже, думка – це універсальний феномен культури, причому не просто феномен духовної культури, адже деміург створив цілий світ силою думки. Тут варто згадати багатозначну мирську фразу: «Думка матеріальна».

Примітно, що Брахма – деміург середнього роду (у ведах слово *bráhmaṇ* середнього роду означало молитовну формулу) [15, с. 185-186]. За концепцією П.Тейяр де Шардена про зародок життя в універсумі, припустимо, що Брахму можна розуміти як початкову надскладну одиницю – клітину на стадії життя, яка вийшла з мегамолекули і молекулярного світу на стадії переджиття – вірогідно, це і є міфічне золоте яйце. Відтак еволюцію живих форм матерії і духу (тобто фізичної і психічної енергії) можна розуміти за аналогією з ведійським космогонічним сюжетом, як-от в пуранах і «Махабхараті», де все існуюче створюється Брахмою з яйця. І, якщо, алегоричною мовою міфу, Брахма є первісною клітиною (за припущенням автора – О.К.), то як такий факт яйця – клітини підтверджується в біології. А саме: «яйце, яких би розмірів воно не було, до початку подрібнення представляє собою одну клітину» [1, с. 49].

Згідно пуранам і «Махабхараті» (XII), сам Брахма розділяється на дві частини – чоловічу і жіночу, після чого створюються рослини, тварини, птахи, комахи, демони [15, с. 185]. Це ще раз підтверджує божественну цілісність архетипу андрогіну, тому що древнє божество не може бути наперед визначеним тільки як чоловічої або тільки як жіночої статі. Вже після розділення створюється рослинний і тваринний світ, демони. Оминаючи пояснення щодо останніх містичних представників (демонів), варто відмітити порядок онтологічного процесу творення у ведійській міфології, адже для розмноження живих організмів необхідна наявність різностатевих клітин (гамет).

Загалом, розділення Брахми відповідає закону онтогенезу про те, що всяка клітина в певний момент ділиться [14, с. 91]. І тут важливо підкреслити не просто елементарну бінарність як безстатеве розмноження, а дуалізм клітини, що містить живу речовину. В цьому і полягає феномен Гармонії життя як плідної взаємодії чоловічого і жіночого початків.

За аналогією з ведійським Брахмою середнього роду, в східнослов'янській, зокрема українській фольклорній традиції також є феномен андрогіну. Це парні міфологічні персонажі Купала і Марени, Маланки і Василя, обрядові постаті Коструба-Кострубоньки [2, с. 14]. Щодо цих персонажів, наділених міфічною силою плодючості, в календарних святкуваннях учасники обряду майстрували опудала або ляльки то на жіночий, то на чоловічий кшталт і самі вдавалися до традиційного перевдягання.

У світовому міфічному просторі поняття Сили закріпилося у численних варіаціях раціонального та ірраціонального пізнання. Це сили природних стихій та об'єктів (вітру, грому, гори, дерева тощо); сила звіра і фізична сила самої людини – приміром, у замовляннях звір сильніший за людину; надприродна безособова сила та сили, якими наділені зооантропоморфні предки у міфічний час, також певна надприродна сила у штучному предметі. Все це відбиток найбільш давньої тотемістичної системи вірування з елементами фетишизму, притаманний первіснообщинному суспільству. Зрештою, спостереження елементарного факту, як ніжний паросток пробивається крізь тверду кірку землі, снігу чи між камінням, призвело до усвідомлення людиною всеперемагаючої сили життя у циклічності природи, саме сили життєвих початків різноманітних організмів.

Щодо українського фольклору, то легенди і казки зберегли уявлення про зародження в яйці будь-яких різновидів життя: обожнюваних природних стихій, надприродних істот і людей [11, с. 18]. З поняттям Сили у яйці ми неодноразово стикалися з дитинства, перечитуючи казки про Змія, сила якого схована в яйці або про яйце-райце, в якому містяться усілякі господарські багатства (це є ознакою накопичення матеріальної сили).

За концепцією П.Тейяр де Шардена, духовна енергія, що має психічну природу, перебуває у тісному взаємозв'язку з фізичними умовами тканини універсуму, її матеріальної енергії у взаємодії атомів [14, с. 45-60]. Слід відмітити, якщо дотримуватися космогонічного сюжету ведійської міфології про творення світу Брахмою, то можна виявити глибинний смисл: сила тепла первозданих вод породила космічне яйце, породила – значить дала життя. Отже, в первісних водах Хаосу відбулися настільки активні психо-хімічні процеси, що це призвело до виділення Життєвої сили як енергії тепла.

Таким чином, сила тепла, матерія первозданих вод та сила думки – позачасові і первинні у космогонічному комплексі Хаосу-Порядку. Звідси очевидно, що сила тепла – це найдревніша Життєва сила, результат взаємодії та обміну матеріальної і духовної енергії. Як не може бути від початку тільки матерія без сили і духу, так не може бути духу без сили і матерії. Всьому основа – Гармонія – світовий Порядок як злагодженість – лад.

На думку автора, для реконструкції давньослов'янських уявлень щодо культового яйця особливу роль відіграє ретроспективне звернення до ведійської міфології. Адже культура ведійських аріїв входить до сукупності древньої індоевропейської культури, представники якої (за археологічними та лінгвістичними даними) у IV-III тис. до н.е. мешкали у південно-руських степах, на південному-сході Європи і північному-сході Передньої Азії [6, с. 527]. Перевага скотарського типу господарства над землеробством, разом з винайденням колісниць, сприяло інтенсивному просуванню індоевропейських племен у III-II тис. до н.е. по Європейському материку, через Кавказ і Центральну Азію до Індостану [6, с. 527]. Тому важко заперечити наявність спільних архаїзмів у ведійській і східнослов'янській релігійно-міфологічній системі. Зокрема, в українських народних традиціях на Великдень, тобто Пасху, готують крашанки – святкові пофарбовані яйця, символ воскресіння і радості; шкаралупки з крашанок пускають на воду, щоб пливли «до рахманів» і вказали їм, що час святкувати Рахманський Великдень [11, с. 16-17]. До «рахманів» – значить до брахманів-жерців – вищої касті духівництва у давньому суспільстві Індії.

Слід додати, що за ірраціональними уявленнями давнього населення України в різних регіонах, «рахманів» уявляли як добрих святих істот, посередників між Небом і Землею, які не знали відліку часу. Приміром, гуцули мали свої уявлення щодо Рахманської землі – країни досконалості, яка лежить на найвищих горах, між небом і землею [3, с. 92]. Примітно, що і в сучасній Індії, за обрядом християнської конфесії, на Пасху до святкової трапези подаються фарбовані яйця і солодкі тістечка у формі яєць [12].

Треба розуміти, що ведійська міфологія є відкритою, незавершеною системою з наявною множинністю міфологічного опису і великою кількістю версій одного і того ж міфу. Це засвідчує виводимість більшої частини елементів ведійської міфології із загально-індоевропейського міфологічного і лінгвістичного фонду [15, с. 221-223]. Зокрема, таким елементом є сварга, що на санскриті означає небо, рай Індри – головного серед богів [4, с. 419]. Ведійський період давньоіндійської міфології закріплює за Індірою визначення кореня слова Індра як сила, плодючість. Окрім того, в «Рігведі» його епітетами є «син сили», «той, хто посилюється», «володар» [15, с. 533]. За аналогією з ведійською міфологією, у давньоукраїнських міфологічних уявленнях сварга (свастика) – символ влади бога світла Сварога над п'ятьмою. Сварга – знамено Сварога – бога вогню, прабога усіх богів, владики світу; Сварог періодично скидає старих богів і породжує нових (знову ж таки, дає життя. – О.К.) [2, с. 457]. В українському народному мистецтві знак «сварга» в якості

орнаментального мотиву найбільш поширений у вишивці і писанкарстві. При прочитанні знаку «сварга» у предметному зображенні важливо звернути увагу на хвості сварги. Якщо вони загнуті за рухом сонця (по часовій стрілці), то це на вияв росту енергії в циклі календарних свят від зими до Купала (свята літнього сонцестояння); якщо ж хвості сварги загнуті проти руху часової стрілки, то це на спад енергії денного світила від Купала до зими.

В українському писанкарстві існує ще одне суттєве значення сварги, а саме: цей знак з хвостами загнутими проти часової стрілки наносився на ті писанки, що дарували небіжчикам, кладучи у могили. Адже в такому разі цей символ означав життя у потойбічному світі [16, с. 108].

Таким чином, дотримуючись аксіологічного принципу щодо поняття Життєвої сили в міфологічних уявленнях, видається можливим простежити еволюційний процес естетизації культового яйця в крашанку і писанку з її багатою семантикою орнаментальних мотивів язичницького змісту в комплексі прадавніх індоєвропейських вірувань.

Для **висновків**, передусім, слід зазначити, що певне смислове співвідношення архетипів і феноменів культури ведійської міфології (води, яйця, зародку, думки), стосовно сюжету творення світу у природознавчому осмисленні привело до наступної концепції. Метафоричний образ трансцендентного божества Брахми відповідний початку життєвого циклу всіх живих організмів – клітині. Далі ця клітина ділиться на чоловічу і жіночу з наступним розвитком живих організмів, формуванню їх у дорослі особини і виживанню у певному середовищі, за певних обставин і, знову ж таки, новому злиттю для появи зародків. Тому феномен Гармонії життя існує там, де є плідна взаємодія чоловічого і жіночого початків як у біологічно-природознавчому, так і у духовно-соціальному вимірах.

По-друге, інтерпретація культурного тексту космогонічного комплексу Хаосу-Порядку у ведійській міфології і староукраїнських язичницьких уявленнях дозволила з'ясувати новий смисл, суть якого полягає у виокремленні з міфологічного контексту універсального поняття Життєвої сили як результату взаємодії духовної і матеріальної енергії.

По-третє, виявлено, що спільними архаїзмами у ведійській і східнослов'янській, зокрема українській, релігійно-міфологічній системі є архетип води, архетип андрогіну – початкова форма цілісного божества, а також крашанка – святкове яйце та закріплена за ним міфічна семантика культового яйця.

По-четверте, філософсько-міфологічний та соціально-історичний контекст відкривають нам те, що аксіологічно спорідненими феноменами культури в давньому східнослов'янському світогляді і ведійській міфології є поняття Рахманський Великдень і сварга. У зв'язку з тим, що дані поняття стосуються головного свята у календарному циклі весняної обрядовості – Воскресіння Бога з Його Силою життя – це підкреслює язичницькі корені культового яйця. В народному мистецтві України знак сварга, як мотив орнаментальної системи писанки, надає древності феномену розписаного пташиного яйця принаймні до раннього Середньовіччя – доби Великого переселення народів, коли в східнослов'янській етнокультурній спільності формувалась племінна група предків українського народу з їх ментальним комплексом язичницьких вірувань.

1. Брусиловский А. И. Жизнь до рождения. [Монография] / А. И. Брусиловский. – М. : Знание, 1991. – 224 с.
2. Войтович В. М. Українська міфологія / В. М. Войтович. – К. : Либідь [Голов. редакція літератури з гуманітарних наук], 2002. – 664 с.; іл.
3. Гринів О.І. Світоглядні уявлення та вірування / О.І. Гринів // Українське народознавство [За ред. С.П. Павлюка]. – К. : Знання, 2006. – С. 78–94.
4. Гринцер П.А. Сварга / П.А. Гринцер // Мифы народов мира. Энциклопедия: в 2-х т. [Гл. ред. С. А. Токарев]. – М. : Сов. энциклопедия, 1992. – Т.2. К – Я. – С. 419–420.
5. Эрман В. Г. Индуистская мифология / В. Г. Эрман // Мифы народов мира. Энциклопедия: в 2-х т. [Гл. ред. С. А. Токарев]. – М. : Сов. энциклопедия, 1991. – Т.1. А – К. – С. 535–543.
6. Иванов В. В., Топоров В. Н. Индоевропейская мифология / В. В. Иванов, В. Н. Топоров // Мифы народов мира. Энциклопедия: в 2-х т. [Гл. ред. С. А. Токарев]. – М. : Сов. Энциклопедия, 1991. – Т.1. А – К. – С. 527–533.
7. Корпусова В. До проблеми генези писанок // Міжнародний з'їзд писанкарів: матеріали науково-практичної конференції. – К., 1992. – С. 25–29.
8. Корпусова В. Коли на теренах України з'явилися перші писанки? (версія археолога) [від 22 лютого 2015] / [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://rukotvory.com.ua/info/koly-na-terenah-ukrajiny-zjavylysja-pershi-pysanky-versija-arheoloha/>.
9. Лесков О.М. Зрубна культура / О.М. Лесков // Археологія Української РСР [Відповідальний ред. Д.Я. Телегін]. – К. : Наукова думка, 1971. – С. 404–433.

10. Махортих С. В. Сабатинівська культура / С. В. Махортих // Словник-довідник з археології [Редактор, укладач та керівник авторського колективу Н. О. Гаврилюк]. – К. : Наукова думка, 1996. – С. 237–238.
11. Музиченко, Ярослава. Яйце / Ярослава Музиченко // 100 найвідоміших образів української міфології [Під заг. редакцією О. Таланчук]. – К. : ТОВ «Автограф», Книжковий дім «Орфей», 2007. – С. 14–18.
12. Пасха в Індії – Happy Easter / [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : http://www.travel-india-site.com/news/paskha_v_indii_happy_easter/2014-04-20-91.
13. Сушко А.О. Давньоруські писанки / А.О. Сушко // Археологія, 2011. – № 2. – С. 46–52.
14. Тейяр де Шарден П. Феномен человека / Пьер Тейяр де Шарден [Пер. с франц. Н. А. Садовского]. – М. : Наука, 1987. – 240 с.
15. Топоров В. Н. Брахма. Ведийская мифология. Индра / В. Н. Топоров // Мифы народов мира. Энциклопедия: в 2-х т. [Гл. ред. С. А. Токарев]. – М. : Сов. энциклопедия, 1991. – Т.1. А – К. – С. 185–186, С. 220–226, С. 533–535.
16. Хитрук В. Українська писанка – космічний метакод (етнологічна студія) // Міжнародний з'їзд писанкарів: матеріали науково-практичної конференції. – К., 1992. – С. 106–109.

В статье рассматривается историческая и культурологическая проблема генезы культового яйца в художественной культуре Украины. Феномен культового яйца анализируется в философском и природоведческом дискурсе. В ведийской мифологии и древних украинских мифологических представлениях проявляются общие архаизмы – Рахманская Пасха и сварга.

Ключевые слова: *яйцо, архетип, мысль, миф, вода, сила, жизнь.*

In this article we discuss the historical and cultural problem of the genesis of the religious egg in the artistic culture of Ukraine. Phenomenon religious egg is analyzed in philosophical and natural science discourse. Vedic mythology and ancient Ukrainian mythology detect common archaisms – Easter Rahman and svarga.

Key words: *egg, archetype, thought, myth, water, force, life.*

УДК 72(477); «16/17»

Надія Бабій

ОКАЗИОНАЛЬНА АРХІТЕКТУРА ХVІІІ СТ. В БАРОКОВІЙ КУЛЬТУРІ СТАНІСЛАВІВЩИНИ

Всебічне вивчення чисельних та різноманітних форм оказіональної архітектури ХVІІІ ст. – одне із завдань, що стоїть перед дослідниками вітчизняного мистецтва та культури. Ця наукова проблема має кілька аспектів, серед яких – вивчення історичних хронік, що описують облаштування спеціальних подій (коронацій, відпустів, поховань тощо) та дослідження музейних фондів колекцій для виявлення відповідних артефактів. У статті висвітлені форми оказіональної архітектури ХVІІІ ст., що побутували на теренах краю.

Ключові слова: *бароко, оказіональна архітектура, Станіславівщина.*

Характерною ознакою доби бароко як для Європи загалом, так і для досліджуваного регіону була урочистість відзначення певних подій, що межувала з театралізацією та екзальтацією. Тож серед розділів урбаністики почесне місце надавалось спеціально споруджуваним малим архітектурним формам (на тимчасовій чи постійній основі), що мали на меті прославити урочисту подію. Безперечно також, що оказіональна архітектура була частиною загальної будівельної культури, нерозривно пов'язана з нею.

Головні ідеологічні документи доби – декрети Тридентського собору (1547) та Замойського синоду (1720) робили акцент на сакраменті покути. Контрреформаційні постанови зазначали, що Костел мав бути резиденцією, палацом Христа Євхаристійного; символом неба на землі, а окрім того – місцем пропаганди віри, придатним для великих відправ і процесій, проповідей. У духовних вправах св. Ігнатія Лойоли (Ignacio de Loyola) в шостому регулі вказано: «Хвалити культ святих реліквій, виказуючи їм почесні, і молитись до святих. Похваляти відправлення прощ, відпустів, ювілеїв» [17, с. 30]. Природно, що всі ці події вимагали спорудження церков, а ще більше місійних осередків, каплиць, пам'ятних знаків, постаментів тощо.